

QUAN HO TENÍEM TOT PER FER
MEMÒRIES DELS ANYS 60 A LA TRANSICIÓ

Vicent Palacios Bellver

Quan ho teníem tot per fer

Memòries dels anys 60 a la Transició

institutió
alfons el magnànim
centre valencià
d'estudis i d'investigació
VALÈNCIA, 2021

moment memorialística, 8

Collecció dirigida per
Xavier Serra

© 2021, Vicent Palacios
© 2021, d'aquesta edició: Institució Alfons el Magnànim
Centre Valencià d'Estudis i d'Investigació
Diputació de València
Corona, 36 – 46003 València
Telèfon: +34 963 883 169
contacte@alfonselmagnanim.com
www.alfonselmagnanim.net

ISBN: 978-84-7822-915-4
Dipòsit legal: V-3745-2021

Disseny de la coberta i la sobrecoberta: Collage-no
Disseny de la collecció: Jaume Ortola
Maquetació: GEZ Servicios Gráficos

IMPREMTA
Imprés a: DIPUTACIÓ DE VALÈNCIA

*A Conxa,
pels més de 50 anys
que em suporta i em fa costat*

*A Josep Medina Baixauli,
per les inquietuds, els propòsits i
les esperances que hem compartit*

De toda memoria, solo vale
el don preclaro de evocar los sueños.

(ANTONIO MACHADO, *Galerías*,
LXXXIX)

AMB TOT UN PASSAT NOSTRE

Farà uns dos anys que m'anava pel cap escriure la continuació d'*El carrer de Sant Onofre*, i alguns amics que em sobrevaloren m'animaven a fer-ho. Al remat, la idea va trobar el moment oportú en els mesos de confinament, en la primera part de 2020. Moltes hores lliures per a llegir i per a pensar han propiciat l'escenari adequat per a contar detalls d'un passat pròxim que segurament pareixerà llunyà per a la gent jove; en qualsevol cas, remot o vorer, és un passat nostre i ens pertany a tots. Només si algun conciudadà se'n sent encuriosit, ja em consideraré pagat, i, si de cas arriba a interessar la generació dels meus nets i els resulta un referent d'utilitat, llavors estaré molt satisfet.

La meua generació ha viscut un canvi d'època com cap de les anteriors; no obstant això, no m'atreviré a afirmar que les futures no en viuran de més grans i més ràpids. Ací rau, potser, el pensament que més m'ha motivat a escriure aquests fulls. Les coses que relate comencen quan jo tenia deu anys; a eixa edat, ho tenia tot per fer. La illusió estava pràcticament sencera, intacta, els entrebancs —i els perills— de la Dictadura encara no eren perceptibles per a mi —si més no en la mesura que eren reals— i podia veure el futur amb esperança i optimisme, i de vegades amb gosadia.

En la dècada de 1960, entràrem en la segona part de l'etapa franquista. La fi del sistema autàrquic havia fet pas al fenomen conegut com *desarrollismo español*, que va generar importants transformacions socials i econòmiques, principal-

ment a causa de les remeses monetàries dels treballadors que emigraven a Alemanya o a França, de les divises que deixava el turisme i de les exportacions de productes agrícoles.

Econòmicament, van ser anys de bonança. Els costums rigorosos de la moral nacionalcatòlica es relaxaven; no obstant, políticament continuava la grisor. En matèria de drets i llibertats, s'avançava poc o gens. Mentrestant, des de l'exili, i ací a casa des de la clandestinitat, s'anaven formant i creixien —lentament però imparables— els moviments d'oposició a la dictadura.

Tot plegat, eren els primers passos cap a l'estat del benestar, que no s'aconseguiria fins els darrers lustres del segle xx, després que, consolidada la democràcia, Espanya s'adheriria a la Comunitat Econòmica Europea a mitjan dècada dels 80. Fins aquells anys arribarà el meu relat; començava una nova època i diuen que qui molt abraça poc estreny. Foren una vintena llarga d'anys que viuríem amb incerteses i il·lusions, amb patiments i esperances, malgrat que amb el cost afegit —gens assumible— de massa vides truncades.

Els anys 60 foren per a mi anys d'observació i d'aprenentatge. Era un adolescent amb la capacitat crítica i de contestació a mig formar: observava, parava atenció i anava guardant en la memòria allò que encara no entenia. Em semblava que totes les coses importants passaven fora: la construcció del mur a Berlín, els Beatles, els *hippies*, l'assassinat de Kennedy, l'inici de la guerra del Vietnam o la dels Sis Dies, el Maig francès, l'arribada de l'home a la Lluna...

En canvi, a partir dels 70, els esdeveniments començaven a produir-se ací i de vegades a una velocitat vertiginosa: l'assassinat de Carrero Blanco, el terrorisme d'ETA, els darrers afusellaments del franquisme, la crisi del Sàhara, la mort de Franco i la restauració de la monarquia, la matança d'Atocha,

la legalització de partits i sindicats, la celebració d'eleccions democràtiques, la violència anticatalanista a València, les manifestacions multitudinàries, els Pactes de la Moncloa, la Llei d'Amnistia, la Constitució espanyola, el colp d'estat fallit del 23F, l'aprovació dels estatuts d'autonomia...

L'adolescència havia fet pas a la joventut, i jo ja tenia més capacitat, però poca experiència. Unes voltes per por i d'altres per precaució, sovint optava per opcions moderades... En la part més personal, també experimentava novetats, com ara el primer cotxe, les primeres eixides a l'estranger, el servei militar, el casament, els fills... No recorde cap etapa de la meua vida tan intensament i emotivament viscuda com la que abraça la dècada dels 70 i els primers anys de la següent.

D'altra banda, sóc ben conscient de la meua irrellevància, la d'una persona més al marge de les que protagonitzaren un període tan decisiu en la història del País Valencià: ni he sigut polític, ni escriptor, ni músic, ni artista, ni mestre, ni lletraferit, ni esportista..., només un aficionat expert en no res i aprenent de tot, un simple escriptor, un tímid ciutadà encuriosit a tothora per la llengua i la història dels valencians, que mai no ha perdut l'interés ni les ganes d'allò que diem fer país, que sempre ha sentit la necessitat de sentir-se part integrant d'un poble.

La primera font d'aquestes notes són els meus records personals que, tant com m'ha estat possible, he fet per contrastar i verificar. Amb tot, la memòria és això: l'evocació de les circumstàncies viscudes, dels somnis i de les frustracions, dels èxits i dels fracassos, de totes les experiències acumulades, records que el temps va emboirant i poden acabar desdibuixats. Honestament els conte, tal com els puc reviure en la memòria; potser alguns siguen enganyosos, però no seran falsos; potser d'altres estaran idealitzats, però no són inventats.

He tractat d'ordenar els fets cronològicament; no obstant, m'ha paregut que, una volta encetat un tema, calia completar-lo. Per a coordinar ambdós sistemes d'operar, m'he vist obligat de vegades a anar avant i arrere, a fer salts en el temps.

No em puc estar d'agrair a Francesc Pérez Moragón el mesratge i l'estímul que a tothora he trobat en ell; les orientacions encertades i la crítica constructiva que m'ha fet han sigut una ajuda imprescindible per a avançar. Sense el seu suport, no haguera pogut acabar aquesta narració.

Finalment, m'he permés amprar versos de Raimon per a titular les diferents parts que estructuraren el text. També són d'ell les paraules finals, en cursiva, amb les quals acabe cada capítol. Ho he fet en prova de reconeixement i gratitud, perquè les seues cançons —i més avant les d'Al Tall— són les que més m'han fet sentir-me valencià i les que m'han mogut a perseverar en l'estima pel meu país i en l'amor per una llengua *que em lliga i que m'ha lligat*.

Torrent, maig de 2021

UN SILENCI QUE ROMPRÀ LA GENT

Un del objectius que mon pare considerava prioritari era tindre casa pròpia. Ell sempre havia viscut com a llogater, sabia les estretors que es passaven per a pagar el lloguer amb l'ofici de llaurador jornalero i aspirava a treure's de damunt aquest patiment. Al remat, va aconseguir que li adjudicaren una casa de protecció oficial de les del grup que l'Ajuntament de Torrent va promoure als anys 50 als afores del poble, en la partida de Sant Gregori, i allí ens mudàrem l'estiu de 1959 des del carrer de Sant Onofre. Eren poc més de 150 cases, totes plantes baixes, i algunes tenien entrada de carro per un accés distint al de la porta principal. Estaven distribuïdes entre deu carrers batejats amb noms vinculats al règim franquista: *18 de Julio*, *Falange Española*, *Requeté*, *Onésimo Redondo*, i mitja dotzena més dedicats a falangistes locals; en arribar la democràcia, tots els rètols varen ser substituïts per uns altres.

El barri tenia equipament inclòs: escoles, cases per als mestres, guarderia, mercat, forn i un local social que tardà bastants anys a ser utilitzat. S'havia edificat amb subvencions estatals per ser considerades cases barates destinades a gent humil; no obstant, es veu que els diners arribaven amb retard i les obres es demoraren tant que recorde que les ocupàrem sense estar acabades, quan encara no teníem aigua directa ni llum, els carrers no estaven pavimentats i ni tan sols hi havia voreres. L'aigua i la llum vingueren al cap d'unes setmanes, però no la urbanització dels carrers, que tardava sense cap